

ASPECTES VIGENTS DE LA UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE CATALUNYA *

M. BROGGI, C. PIJOAN i A. BALCELLS
(Barcelona)

Ocupen la taula, acompanyant al President i al Secretari, els doctors M. BROGGI, C. PIJOAN i A. BALCELLS.

Els quals varen fer un esbós de la Universitat. El Dr. M. BROGGI en va fer la història i els Drs. BALCELLS i PIJOAN en varen parlar com a alumnes que en foren. Va iniciar la sessió el Dr. BROGGI, qui va llegir la següent aportació:

En aquests moments presents, tan plens de situacions difícils i d'incògnites, una mirada al passat pot servir-nos de conhort i d'esperança, doncs ens mostra com en moments igualment difícils es conseguí bastir una Universitat que avui dia és encara exemple de bon funcionament i d'eficàcia. En ella hi trobaren cabuda totes les forces culturals que es trobaven disperses per el país i es modernitzà l'ensenyament de tal forma que els mateixos estudiants, abans díscols i bullanguers, es tornaren uns éssers responsables, conscients de la seriosa tasca que s'els

oferia per a la seva formació. El professorat s'enriquí amb l'entrada d'aquells elements de la nostra cultura que per el sistema clàssic de les oposicions no haurien entrat mai a la Universitat. El català hi fou emprat com a llengua oficial al costat del castellà, en forma d'un bilingüisme sense cap mena d'intolerància o incomprensió. Aquesta Universitat tingué una vida brillant però efímera, sols durà del 1932 al 1939 amb dues llargues interrupcions, la de 1934-36 i la determinada del 36 al 39 per haver de desenvolupar-se en mig de les dificultats d'una de les guerres civils més incivils que s'han conegut. Es mantingué però el temps just per a demostrar palesament que l'esforç i bona voluntat d'un grup d'homes entusiastes podien realitzar el miracle de convertir una Universitat arcaica i gairebé morta en un organisme ple de vida i exemplar en molts aspectes. Crec que és molt interessant dir quelcom sobre l'origen d'aquesta reforma, remarcar les seves

* Col.loqui de la sessió del 18-10-77.

característiques més notòries i fer allusió finalment a la seva possible projecció vers el futur.

L'any 1903 els estudiants celebraren a Barcelona el primer Congrés universitari català. Aquells estudiants, segons les seves pròpies paraules, avorrits del tracte docent que rebien a les aules, decidiren establir les bases del que havia de ser una nova Universitat, aleshores s'els escoltà i l'Ajuntament els cedí el Palau de Belles Arts. Amb les actes d'aquell congrés comença la veritable història de la reforma universitària, doncs en elles ja hi ha l'esboç del que en serà el reglament. En aquest Congrés fou la joventut la que senyalà els defectes i la forma d'esmenar-los, perquè aleshores s'els donà veu i s'els escoltà, al contrari del que passà darrerament quan en un cas semblant els estudiants de seixanta anys després es reuniren amb la mateixa intenció en el Convent dels Caputxins de Sarrià on foren foragitats per la força pública amb la col·laboració d'algunes autoritats acadèmiques i molts d'ells empresonats.

Quinze anys més tard, el 1918, es reuní el II Congrés universitari català. Aquesta vegada la concurrència fou nombrosa i no sols d'estudiants si que també d'intellectuals i de bastants professors universitaris, que comprenien la necessitat d'un canvi. Allí hi trobem a August Pi i Sunyer, J. M.ª Batista i Roca, Leandre Cervera, Joaquim Triás, Pere Domingo entre molts d'altres, quin nom segurament tots vostés conei-

xen. En aquest Congrés ja quedà ultimat un veritable reglament detallat del que havia de ser la futura Universitat i que fou la base del que implantà el Patronat l'any 1932.

Aquest estigué format per Pompeu Fabra que el presidí, August Pi Sunyer, Domingo Barnés, Joaquim Balcells com a secretari i Josep Xirau, aquests designats per la Generalitat, i per part de l'Estat Cándido Bolívar, Américo Castro, Gregori Marañón, Antoni Triás i García Banús. L'Estat designà catalans i no catalans indistintament i la Generalitat va fer el mateix. Es tractava de crear un organisme rector que tingués la suficient independència per a poder seguir actuant malgrat els possibles canvis i vicisituds de la política.

Després els fets demostrarien que en aquest país no hi ha res que pugui escapar a la influència de la política.

L'obra del Patronat assolí un veritable èxit, doncs va ser sensible l'elevació del nivell d'ensenyament, a la que varen contribuir per una part l'entrada al professorat de nous elements designats entre les persones més destacades del país, mitjantçant contractes i amb les mateixes atribucions que els numeraris. En aquell moment entraren a la Facultat de Medicina LLUÍS SAYÉ, CINTO REVENTÓS, PERE DOMINGO, JOAN CUATRECASAS, EMILI MIRA, BELARMINO RODRÍGUEZ ARIAS, PUIG SUREDA, MANUEL CORACHÁN, JOSEP TRUETA, CELIS Y GÓMEZ MÁRQUEZ, tots ells persones de gran prestigi i que foren

nomenats per designació directa. Molts d'ells disposaven de serveis nosocomials importants que quedaven així incorporats a la Universitat, tal va ser l'Hospital de Sant Pau i del Sagrat Cor entre altres, així com el Laboratori Municipal. Per altra part es dona entrada per concurs oposició a nombrosos professors joves, que representaven el primer graó de la docència, quina missió era la d'establir i mantenir un estret contacte amb els estudiants els quals quedaven agrupats en grups no superiors a 40 sota el comanament i direcció d'aquests joves professors. S'establiren proves de suficiència a l'entrada de la Universitat, se suprimí el nomenat ensenyament lliure i quedaren substituïts els clàssics exàmens d'assignatures per proves de grups, considerant el valor de l'escolaritat i les assistències. Es creà l'Escola d'Infermeres i el Servei d'Urgències del Clínic. S'organitzà totalment la Biblioteca Universitària i es crearen altres biblioteques especialitzades. S'establiren intercanvis, mitjantçant cursos i conferències amb personalitats d'altres universitats espanyoles i estrangeres. Tota aquesta ingent labor efectuada en tan curt plaç fou possible gràcies a la increïble activitat i entusiasme dels membres del Patronat.

Un dels temes que semblava havien de ser més conflictius i que a l'implantar-se apenes provocà problemes, fou el de la llengua, doncs la coexistència de les dues llengües es donà com un fet natural. Els professors no catalans explicaven en

castellà i a vegades en aquells cursos en que hi havia gran nombre d'estudiants vinguts de llocs on aquests cursos no existien eren els mateixos alumnes catalans els que demanaven que el curs s'expliqués en castellà. Es a dir, un cop suprimits els estats passionals originats per represions o imposicions autoritàries, la llengua deixava de ser problema.

A l'acabar la guerra civil tot el que era ensenyament quedà notoriament postergat i entre moltes altres coses quedà suprimida la Universitat Autònoma i els seus principals propagandistes es veieren perseguïts, exilats o empresonats com si es tractés de vulgars delinqüents i la Universitat tornà a la seva antiga forma a aquell motlle inaprofitable que a finals del segle dinou ja era passat de moda i ja provocava les airades protestes de tothom. No cal dir que aquest abandó de l'ensenyament és quelcom molt difícil de reparar, encara que l'afecte potser no es noti fins al cap de temps. Un país pot viure amb aparença de normalitat amb un simulacre d'Universitat, amb les biblioteques abandonades i inclòs amb una part dels seus infants sense anar a l'escola, però a la llarga l'afecte serà nefast, doncs de tot això en depen el nivell de la vida espiritual del poble.

Ara, després de quaranta anys, les circumstàncies són molt diferents del que eren a l'any 1932, quan s'implantà amb tan d'èxit la Universitat Autònoma, amb el que la repetició dels seus mòduls no és to-

talment aplicable, fent-se necessari cercar noves solucions. Així per exemple aquell contacte íntim entre alumnes i professors, que aleshores fou tan profitós i important ara no fóra possible donada la massificació incontrolable que s'està produint, cal recórrer a fórmules mecanicistes, a l'ensenyament programat i a les proves també programades mitjantçant les computadores i els mètodes audio-visuals. Cal també limitar amb proves de suficiència el nombre d'alumnes, que sempre ha d'ésser proporcional a la capacitat d'ensenyament; naturalment

que si aquesta capacitat d'ensenyament és nul·la el nombre d'alumnes podrà ser il·limitat, però això es la negació de tot. El nombre de títols expedits hauria d'estar regulat també per les necessitats de la societat, per a evitar la desocupació per manca de llocs de treball i finalment en el que sí convé seguir el model d'aquella Universitat és en la seva penetració amb el contexte socio-cultural i econòmic de la societat que l'envolta, identificant-se i potencialitzant tots aquells centres que ja existeixen amb vida pròpia fora del seu recinte.

A continuació el Dr. A. BALCELLS parlà de l'estructura del professorat. Era elegit per a mèrits propis, va ser la època que va sorgir la figura de l'*agregat*, com a persona que tenia al seu càrrec una càtedra sense haver fet «el concurso-oposició», del *professorat lliure*, professors que donaven classes en el mateix lloc on treballaven i eren els alumnes els que es desplaçaven, és el que podríem dir la «diàspora professional». L'alumnat podia «seleccionar» al professorat, per el fet d'existir diversos titulars de la mateixa matèria.

En quant a les assignatures —denominades matèries— estaven classificades en «curtes», «mitjanes» i «llargues», d'un mes i mig, dos o tres mesos i tot el curs de durada

respectivament, i estaven repartides de manera que en el matí es feien dos matèries que duraven 3 hores cada una repartides entre teoria i pràctica.

Les relacions professorat-alumnat, les qualificà de democràtiques, ja que hi havia uns *representants dels alumnes* elegits democràticament, un per curs, que participaven en les reunions dels professors amb vot i veu. Ell mateix va ésser-ho durant tres anys.

L'ensenyament era «oficial» només, es a dir, no hi havia «matrícula lliure». I l'assistència a les classes, obligada. Es necessitava el *certificat d'escolaritat* per poder anar a l'examen final. Aquests eren pocs, per grups de matèries, cinc en total durant els sis anys d'estudis.

Vull recordar públicament el que fou la Universitat Autònoma de Barcelona quan es compleixen els quaranta anys de la seva pràctica desaparició —durant la guerra deixa de fet d'existir— després d'una tan curta vida: poc més de tres anys. Els metges de la meva promoció tinguérem la sort de viure com estudiants aquella experiència prometedora i jo més de la vora, car com a delegat escolar al claustre elegit pels companys de curs, puc testimoniar-ne l'ambient, les interioritats de l'organització, els èxits aconseguits i les dificultats a vèncer. La circumstància que un cosí del meu pare, Joaquim Balcells, catedràtic de llatí, fos secretari del Patronat de l'Autònoma i un dels creadors d'aquella nova Universitat, explica també els meus coneixements i remembrances.

Ja altres vegades, i especialment pel que fa a la Medicina —l'any 60, a la «Real Academia» de Madrid i l'any 68 en una taula rodona a l'Acadèmia de Ciències Mèdiques juntament amb PIULACHS, PI FIGUERES, SOLER DURALL, ANTONI TRÍAS, TRUETA i VILLAR PALASÍ—, he posat en relleu els més interessants encerts d'aquell agosarat i il·lusionat assaig. Vull recordar-ne avui alguns. Però en primer lloc, estic segur que, a la gent d'ara, li agradarà de conèixer els noms dels qui foren nomenats membres del Patronat: per part del govern espanyol, MARAÑÓN, AMÉRICO CASTRO —que va dimitir abans de l'any—, GARCÍA BANÚS, CÁNDIDO BOLÍVAR i ANTONI TRÍAS PUJOL; en nom de la Generalitat, POMPEU FABRA, DO-

MINGO BARNÉS, AUGUST PI I SUNYER, JOAQUIM BALCELLS i JOSEP XIRAU. POMPEU FABRA va ésser-ne el president i BOSCH GIMPERA el rector.

Cal reconèixer que no tothom estigué d'acord amb els plens poders de què fruïa aquest suprem organisme de la Universitat i parlaven d'«autonomia del Patronat»; altres criticaven la seva exclusiva composició d'intellectuals i professors, sense participació d'altres estaments socials; però em sembla que, tot i tenir una part de raó aquestes reserves, la gestió concreta d'aquests senyors va ésser molt digna i prudent en general.

De la belligerància que donaren als alumnes, en són proves dos exemples que vull esmentar: la participació que jo mateix vaig tenir en la modificació del pla d'estudis de la Facultat, perquè formava part d'una petita comissió presidida per ANTONI TRÍAS, i d'altra banda, el fet que l'any 36 POMPEU FABRA m'acusava rebut i acollia amb atenció i complaença un «memoràndum» que com a president d'una Associació d'Estudiants, li adreçava amb suggeriments i crítiques de l'ensenyament. El pluralisme associatiu era una realitat respectada, bé que existís una sola organització oficial dels alumnes, però, això sí, res de proporcions «paritàries», com demagògicament ara els més arrauxats pretenen: un alumne per curs, sis a Medicina entre tots, representarem amb veu i vot els estudiants a les juntes de Facultat.

Es veritat que bastants estudiants

van anarse'n de Barcelona a l'inici de l'Autònoma, uns, pocs, perquè eran de fora i no entenien el català, empero altres, ben catalans, per defugir les exigències, més estretes d'escolaritat preceptiva i en general de major esforç que el nou sistema imposava. La desaparició de la «matrícula lliure», un canvi revolucionari —que suposava una durada determinada d'anys per a cada llicenciatura i la impossibilitat de fer dos cursos alhora—, escampà els bohemis, però certament també els qui hi havien de guanyar la vida i els estudis treballant i no podien assistir a classe.

A l'inrevés d'aquesta moda actual dels periòdics «exàmenes liberatorios», una manera fàcil de treure's de damunt capítols d'«asignaturas» sense prova final de curs, nosaltres teníem només cinc exàmens globals en tots els estudis mèdics, amb els seus avantatges i inconvenients, però, això sí, tots havíem de posseir el «certificat d'escolaritat», és a dir, d'assistència en cada matèria i no es podia fer la carrera en tres anys, com sovint ha passat a l'Universitat espanyola, matriculant-se a la vegada de deu a dotze matèries.

Pel que fa al professorat, el canvi més renovador va ésser la incorporació a l'ensenyament de personalitats de reconegut prestigi, per nomenament directe, sense treure'ls del seu lloc de treball. Així BARRAQUER, RIBES I RIBES, MARTÍNEZ GARCÍA, CORACHAN, RAVENTÓS, ESQUERDO i altres de l'Hospital de Sant Pau, PERE DOMINGO de l'Institut Municipal

d'Higiène, RODRÍGUEZ ARIAS del Neurològic, GÓMEZ MARQUÉS de l'Hospital del Sagrat Cor, MIRA del Psiquiàtric i d'altres foren integrats a la Facultat de Medicina com a professors «agregats» o «lliures». Hi havia també «encarregats de curs». Trueta era, llavors, «ajudant lliure» al costat de CORACHÁN, i recordo les seves lliçons pràctiques al dispensari. Aquesta «diàspora» docent significava, a la matisada varietat de categories i contractes diferents, la possibilitat d'aprofitament didàctic més de l'ampliació numèrica del professorat i d'instal·lacions i casuística i experiències extrauniversitàries fins aquell moment. Representà també un fet inèdit: l'alumne podia «seleccionar» els professors, triant el que preferia quan n'hi havia diversos de la mateixa matèria, el catedràtic i un o més professors «lliures». Així succeí amb l'oftalmologia, on podíem escollir entre tres opcions, o amb la patologia mèdica i la quirúrgica, etc. D'altra banda, no s'integraven Centres o Hospitals sencers a la Universitat, sinó solament tal o tal Departament o Servei o Laboratori pel fet d'haver estat nomenat professor el seu director.

Teníem, només, dues disciplines simultànies durant el curs: cadascuna ocupava diàriament tres hores seguides, entre lliçó teòrica i seminaris o pràctiques clíniques o de laboratori. Però hi havia «disciplines llargues» de cent vint dies lectius, «de duració mitjana» amb seixanta dies lectius i «curtes» de mes i mig

de durada, com la majoria de les especialitats, que tampoc no exigien examen sinó solament certificat d'assistència. Hi havia, abans dels estudis, unes proves d'ingrés a la Universitat i, al final, unes proves d'aptitud professional.

L'ànima, el motor impulsor de la reforma a Medicina va ésser ANTONI TRIAS PUJOL, com BOSCH GIMPERA i els altres del Patronat ho foren a la Universitat. Van haver de vèncer

moltes dificultats i incomprendions, però reeixiren a superar-les i l'avenç de la Universitat de Barcelona fou notable en tan poc temps.

Per acabar voldria afegir només que la Universitat Autònoma dels anys trenta, encara que no s'hagi de copiar literalment, és un model que cal tenir en compte i estudiar profundament, ara que comencen noves Universitats dites «autònomes».

Després va intervenir el Dr. PIJOAN DE BERISTAIN qui destacà el fet de que el nivell mig obtingut per les promocions que es formaren en aquesta Universitat no ha estat igualat ni abans ni després. Justificà aquest nivell per les quatre circumstàncies que coincidiren en l'època i que foren:

- a) Nombre reduït d'alumnes.
- b) Professorat lliure.

- c) Formació d'un cos de professors auxiliars anomenats professors de classes pràctiques.
- d) Pla d'estudis. Fet amb cap i peus (tenint en compte el que es bàsic en cada una de les especialitats).

Considera que l'experiència va ésser curta. No és pot dir que hauria continuat igual. No es pot saber com hauria acabat.

INTERVENCIÓ DEL DR. RODRÍGUEZ ARIAS
EN EL COL·LOQUI
DE LA UNIVERSITAT AUTÒNOMA

Em plau molt donar les gràcies als Drs. BROGGI, BALCELLS i PIJOAN per l'elogi fet de l'eficàcia que tingué com a nivell d'ensenyament la Facultat de Medicina de la Universitat Autònoma del 33-39. Els psiquiatres i els neuròlegs tenim d'agrair sempre al Patronat de dita Universitat l'haver considerat necessari l'estudi independent com a disciplines clíniques —innovació primera a Espanya producte tal vegada de les campanyes encertades de *la Asociación Española de Neuropsiquiatras*— de la psiquiatria i de la neurologia. Un dels encerts més palesament comprovats fou en el període de la Llicenciatura de Medicina el d'instituir unes assignatures noves, una part de les quals tenia caràcter obligatori i les altres caràcter semioplatiu. La neurologia que tal vegada hagués tingut d'ésser batejada més expressiva i concretament clínica neurològica o neurologia clínica o clínica de malalties del sistema nerviós era una de les semioplatives.

Els cursos responien a un número més elevat o més reduït de dies lectius la Neurologia en tenia destinats 40 de tres hores cada un, una de les quals representava la clàssica lliçó teòrica de temes fonamentals, l'altra presentació de malalts

i discussió del diagnòstic pronòstic i terapèutica formulats, estimats i aconsellats, i la tercera, pràctiques d'exploració (ordinària i especial) i redacció d'històries clíniques dels malalts vistos. Aquesta metodologia ben projectada i practicada dia darrera dia, tenia sense fatiga l'atenció d'impressions entre professors i alumnes, i no calia al final la instauració de proves d'examen, ja que tan sols era tinguda en compte l'escolaritat exigida.

La meua assignatura constituïa en forma de curs de perfeccionament l'ampliació de les nocions elementals impartides pel professor de Patologia i Clínica Mèdiques, uns cursos monogràfics que variaven cada any de matèries afrontades i servien pel període del doctorat. Amb altres professors numeraris, agregats, ajudants i col·laboradors i personals vaig poder referir-me teòrica i pràcticament a l'exploració otoneuro-oftalmològica, neuro-radiològica, neuro-electrològica, anàlisis clínics, aportacions histopatològiques i nous mètodes de tractaments especials, més singularment els biològics i quirúrgics.

L'ensenyament amb finalitat sempre pràctica de l'exploració, diagnòstic i tractament de malalts for-

mant equips de professors més especialitzats en les diferents tècniques d'examen i de tractament i la participació directa dels alumnes en l'assistència clínica donà els resultats més desitjables. Els professors agregats titulars d'assignatures, com ara jo, varen ésser nomenats amb caràcter interí i per temps indefinit, la majoria pertanyien a antics escafolons, únicament tres a la Facultat

de Medicina erem decididament nous. Dels vuit designats aleshores en viuen encara quatre, dos invàlids o malalts i els altres dos en plena activitat acadèmica, són precisament el President i el Secretari d'aquesta Corporació.

Moltes gràcies per haver tingut ocasió de recordar una època de docència agradable i de pronunciar aquestes paraules de remerciament.

COL·LOQUI DE LA UNIVERSITAT AUTÒNOMA

Va iniciar el col·loqui el Dr. J. PI FIGUERAS, recordant les característiques que presentaven les classes a la Facultat de Medicina de la A.U.B. Es donaven tres hores de classes diàries, repartides en un hora de classe magistral, una de classe pràctica i una tercera de classe teòrica.

Van intervenir a continuació els Drs. J. CORNUDELLA, VERGÓS RIBALTA,

GREGORICH BIEL, B. RODRÍGUEZ ARIAS, FERNÁNDEZ PELLICER, GARRIGA ROCA i ALSINA BOFILL, els quals varen aportar experiències personals de gran interès en el tema de la docència de la Universitat. Es va plantejar, també, el problema econòmic que representava un adequat ensenyament a la Universitat.

Durant el col·loqui es va fer un elogi continuat de l'Escola d'Infermeres de la Generalitat.

El Dr. PERE DOMINGO exposà detalladament l'organització que presentava la Conselleria de Sanitat al

sí de la Generalitat, bassant-se en el Llibre de Sessions i Ponències així com el titulat: «Els Serveis de Sa-

nitat i Assistència Social a Catalunya», en els que es recullen les normatives vigents a aquella època.

La personalitat política dels diferents consellers de Sanitat va ésser molt diversa, abarcava les més dispars ideologies. Per ordre cronològic citarem als Drs. CARRASCO FORMIGUERA, J. JOVÉ SURROCA, A. XIRAU PALAU, J. TARRADELLAS, J. PERA PUIG-

DOLLERS, P. MESTRES, M. CORACHÁN MARTÍ ROURET, A. GARCÍA.

Entre les eminències més destacades de la època cal que citem als Drs. PITTALUGA, PUMAROLA i SUNYÉ, qui realitzaren trascendentals campanyes organitzades per tal d'aconseguir erradicar les enfermetats infeccioses que eren una terrible plaga per a la Humanitat.

M.ª DELS ANGELS CALVO i M.ª SABORIT